

CONDIȚII PSIHOLOGICE PENTRU O EDUCAȚIE DE CALITATE ÎN SITUAȚIE DE CRIZĂ UMANITARĂ

PSYCHOLOGICAL CONDITIONS FOR A QUALITATIVE EDUCATION IN A HUMANITARIAN CRISIS SITUATION

Victoria GONȚA,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău (MOLDOVA)

Doctor, confirențiar universitar,

E-mail: victoriagonta1@gmail.com

ORCHID ID: 0000-0002-6433-5112

CZU:37.01:005.6

Rezumat

Pandemia de COVID-19, urmată de războiul din Ucraina și criza refugiaților în Republica Moldova din ultimii 3 ani au zdruncinat puternic sistemul educațional al țării noastre, la fel ca și în multe alte state ale lumii, care s-au confruntat cu această criză umanitară. Învățământul on-line, comunicarea la distanță, educația la domiciliu sau chiar stoparea școlarizării copiilor în multe cazuri, au determinat o stare de panică privind calitatea educației la cei ce lucrează în sistemul educațional, dar și o stare de anxietate stabilă a elevilor și părinților pentru viitorul generației actuale de elevi și studenți, dar și pentru bunăstarea psihologică a tuturor celor afectați de această criză a educației. Cercetarea de față vizează indicii bunăstării psihologice a elevilor din Republica Moldova, dar și soluțiile de remediere a acestora ca și premiză pentru o educație bună a generației afectate de criza umanitară.

***Cuvinte-cheie:** criză umanitară, calitatea educației, elevi, bunăstare psihologică.*

Abstract

The COVID-19 pandemic, followed by the war in Ukraine and the refugee crisis in the Republic of Moldova in the last 3 years, have strongly shaken the educational system of our country, as well as in many other states of the world that have faced this humanitarian crisis. Online education, distance communication, home education or even the suspension of children's schooling in many cases, have caused a state of panic regarding the quality of education among those who work in the educational system, but also a state of stable anxiety among students and parents for the future of the current generation of pupils and students, but also for the psychological well-being of all those affected by this education crisis. The present research aims at the indicators of the psychological well-being of pupils in the Republic of Moldova, but also the solutions to remedy it as a premise for a good education of the generation affected by the humanitarian crisis.

***Keywords:** humanitarian crisis, quality of education, pupils, psychological well-being.*

Criza umanitară, alături de globalizare, libera circulație a forței de muncă precum și criza economică atrag după sine o adaptare a educației, desfășurată în instituțiile de învățământ, cu nevoile comunităților. La rândul lor, acestea pledează astfel încât absolvenții diferitelor forme de învățământ să se poată integra în societate, să facă față noilor cerințe de pe

piața muncii dar și oricărei schimbări tehnologice, să fie flexibili și competitivi în permanență. Faptul că politicile de educație au elaborat documente normative care se refereau la utilizarea tehnicilor de comunicare și a softurilor educaționale, la îmbogățirea cunoștințelor cu elemente de conținut și înzestrarea lor cu competențe avansate, toate acestea au permis tinerilor absolvenți să facă față în domeniul în care vor activa.

Sistemele educaționale din întreaga lume (și mai ales din lumea civilizată) parcurg un proces de regândire, de transformare, de evoluție. Studiul efectuat în cadrul acestei cercetări a evidențiat eforturile uriașe depuse în diferite sisteme educaționale pentru acest proces. Se știe foarte bine că, pe timp de criză, cea mai bună investiție este în educație, iar țările europene (și nu numai europene) care doresc ieșirea din criză și să obțină bunăstarea pe termen lung nu numai că au păstrat valoarea din PIB alocată educației și cercetării, ba chiar au majorat acest procent. Mai mult, această transformare are la bază managementul calității și se vorbește, în forurile de specialitate, despre standardizare, conform unor standarde globale.

Comparativ cu țările europene, sistemul de învățământ din Republica Moldova are atât avantaje cât și dezavantaje. Avantajele sunt începând de la gratuitatea învățământului obligatoriu și asigurarea manualelor în această perioadă (pentru ciclul primar fiind gratuite), pînă la sistemul de burse acordate, sistemul de notare și de examinare finală. De asemenea sistemul nostru de învățământ prezintă și dezavantaje. Un exemplu este că școlile și universitățile din țara noastră sunt destul de slab asigurate cu resurse informatice și instrumentele necesare, respectiv laptop-uri cu conexiune la internet pe tot parcursul cursurilor. Un alt dezavantaj îl reprezintă metode de predare aplicate în școli, întrucît de cele mai multe ori ele se bazează pe multe informații teoretice prezentate doar de profesor, comparativ cu celelalte țări în care sunt folosite pentru predare: videoproiectoare, table inteligente și se bazează foarte mult pe formarea spiritului de lucru în echipă, de competențe în ceea ce privește prezentările publice, în fața colegilor, de formare a unei gândiri mai mult practice și mai puțin teoretice ca în cazul Republicii Moldova.

Conform ISO, un sistem de management al calității constă în modalitatea de a defini felul în care organizația poate îndeplini cerințele clienților și a altor părți interesate, afectate de activitatea sa. Standardele care se referă la managementul calității ISO 9000, ISO 9001 și altele sînt axate pe șapte principii ale managementului calității (Quality Management Principles, 2015):

- **orientarea către client:** obiectivul primordial al managementului calității este să satisfacă necesitățile, cerințele clienților și să depună eforturi pentru a depăși așteptările clienților;

- **conducerea:** conducătorii de la toate nivelurile organizației stabilesc unitatea dintre obiectivul și direcția organizației și creează un astfel de mediu intern în care angajații să poată realiza obiectivele organizației referitor la calitate;

- **implicarea personalului:** personalul dedicat, competent, de la toate nivelurile organizației, reprezintă esența unei organizații și joacă un rol important în crearea și livrarea valorilor;

- **abordarea procesuală:** rezultate consistente și previzibile sînt obținute mai eficient atunci cînd activitățile sînt înțelese și gestionate ca procese interrelaționate care funcționează ca un sistem coerent;

- **îmbunătățirea continuă**: organizațiile de succes sînt mereu preocupate de îmbunătățirea performanței sale;

- **luarea deciziilor bazate pe fapte**: deciziile bazate pe analiza și evaluarea datelor și informațiilor conduc spre realizarea rezultatelor scontate;

- **managementul relațiilor cu părțile interesate**: pentru a avea succes, organizația trebuie să stabilească și să mențină relații de colaborare cu părțile interesate.

Aceste principii sună foarte bine teoretic, dar mai puțin se reușește implementarea lor practică, în special în perioada de criză umanitară, când frecventarea fizică a instituției de învățămînt a devenit un lux, iar contradicțiile, inconsecvența managerială și sarcinile administrative ce vin în abundență peste cadrele didactice, distanțează profesorul și toți actorii implicați în educație de educația de calitate. Apare întrebarea cum putem adapta sistemele de educație la nevoile comunității, după cum am citat la începutul articolului?

În condițiile de criză umanitară, când viața, integritatea și sănătatea oamenilor este în pericol, educația ar trebui să fie focusată în primul rînd pe aceste valori, elevii fiind în permanență informați, însoțiți și ajutați să își depășească stările de frică, furie, panică, tristețe, neîncredere în ziua de mâine etc.; la fel și cadrele didactice, cuprinse în mare parte de aceleași emoții, trebuie să învețe să trăiască emoțiile alături de elevii săi într-o manieră constructivă, încât să facă echipă pentru depășirea crizei. În situații de criză, fiecare persoană, copil sau adult, are nevoie de suport social pentru a supraviețui, iar sentimentul de echipă face ca fiecare să se simte în siguranță, important și valoros, astfel încât devine posibilă dezvoltarea motivației intrinseci pentru succes și calitate. Desigur, parteneriatul dintre elevi și cadrele didactice ar putea mult contribui la sporirea calității actului educațional, doar că oricum nu ar fi suficient fără implicarea atentă și calitativă a sistemului de management al instituțiilor și a familiilor.

În continuare, vom prezenta rezultatele unui studiu, realizat prin chestionar și focus-group, realizat cu cadrele didactice din diferite sisteme educaționale și arii geografice, cu referire la motivația de muncă și nevoile psihosociale ale cadrelor didactice în perioada de criză. Studiul a cuprins 240 cadre didactice, dintre care 100 profesori din școlile urbane și 140 din mediul rural; vârsta respondenților variază între 25 și 62 ani, vârsta medie fiind 39,2 ani. Ponderea femeilor în cercetare (92%) reflectă situația generală a prevalenței acestora în educație. Eșantionul a fost împărțit și după criteriul nivelului de învățămînt. Astfel în cercetare au participat 34 profesori universitari și 206 profesori școlari, care predau diverse discipline și la diferite trepte de învățămînt, acestea din urmă rămânând înafara analizei prezentate în articolul de față.

Vom începe cu prezentarea rezultatelor obținute de subiecții experimentali la motivația profesională în funcție de tipul de instituție educațională, stagiul de muncă și sexul profesorilor obiectivul de cercetare fiind stabilirea diferențelor în motivația de muncă a profesorilor universitari față de cei școlari și impactul experienței profesionale asupra motivației de muncă.

Cele mai mari medii au fost obținute la *nevoile de afiliere* ceea ce presupune faptul că oamenii au nevoie să intre în contact cu alți oameni și să se bucure de sprijin social. De asemenea, presupune posibilitatea de a interacționa cu alți oameni și de a construi contacte sociale. Și, după cum vedem, nevoia de afiliere este mai pronunțată la cadrele didactice tinere cu media de 29 ani, fapt care se explică prin aceea că nevoia de afiliere reflectă securitatea și mândria pe care angajatul o simte față de instituția din care el face parte.

Prelucrarea datelor în funcție de vechimea în muncă a permis identificarea diferențelor statistic semnificative.

Tabelul 1. Semnificația analizelor ANOVA individuale în funcție de vechimea în muncă

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	p
Nevoi de afiliere	90,760	2	45,380	3,279	0,040
Nevoi de stimă/statut	145,238	2	72,619	3,483	0,033

Au fost obținute următoarele diferențe statistic semnificative la variabila *nevoi de afiliere* ($F_2=3,279$, $p=0,040$), *nevoi de stimă* ($F_2=3,483$, $p=0,033$).

Scala *Nevoi de afiliere* are cele mai ridicate medii la cadrele didactice școlare care lucrează pentru copii (25,47), față de cadrele universitare (22,34) care interacționează cu adulții.

Analizând rezultatele mediilor obținute în funcție de sex, am stabilit că femeile au obținut un punctaj mai mare în comparație cu bărbații la toate scalele. Acest fapt se explică prin aceea că femeile sunt mai emotive, mai empaticе, și ele au nevoi mult mai accentuate decât bărbații (ne referim la nevoi de securitate, afiliere, nevoi de stimă și statut, autorealizare). Nu au fost constatate diferențe semnificative în ce privește criteriul locului de trai și activitate. În ambele gruuri de subiecți, și rural și urban, s-au constatat aceleași nivele de manifestare a nevoilor.

Datorită interviului semi-structurat folosit în focus-groupurile de cadre didactice, datele chestionarului de motivație de muncă au fost confirmate și completate prin exprimări complexe, încărcate emoțional, cu privire la motivația și satisfacția de muncă în ultimii 3 ani dar și prin oferirea de soluții viabile pentru depășirea crizei educației în timpul crizei umanitare.

Toate cadrele didactice au exprimat nemulțumire și frustrare în raport cu calitatea studiilor (scăderea bruscă a nivelului de cunoștințe a elevilor, lipsa motivației de învățare a elevilor, abandonul școlar al unor elevi, exodul de personal angajat în școli, modul non-constructiv de implicare a părinților în sprijinul educației), dar și în raport cu condițiile în care acestea își desfășoară activitatea (salarii mici, cerințe birocratice mari, insuficiența resurselor TIC, stres profesional). Cadrele didactice participante în focus-group au remarcat dorința lor de a face mai mult pentru elevi, de a utiliza cât mai multe metode interactive și colaborative în activitatea sa, au prezentat un nivel bun al cunoașterii acestor metode și implementării lor în practica școlară, doar că toate aceste realizări frumoase nu le aduce satisfacția dorită de munca sa din motive obiective de lipsă de condiții (spații de învățare prietenoase, utilaj și softuri educaționale specifice disciplinelor de studiu, stresul la care sunt expuși și ei și elevii în condițiile războiului din Ucraina). Cadrele didactice încearcă prin toate mijloacele disponibile să își susțină elevii în procesul educațional în criză, dar sesizează o acută nevoie de suport psiho-social ei înșiși.

În concluzie, fiind un model de competență, de stăpânire de sine, de echilibru, profesorul devine un model educativ pentru elevii săi. Profesorul Gh. Cartianu afirma că „...trebuie să muncești, să te gândești mereu la ceea ce te frământă, să fii exigent cu tine însuși, să-ți fii cel mai aspru judecător, să nu fii superficial, să-ți placă deplin ceea ce ai făcut, să nu

renunți, să lupți, să lupți, să lupți mereu...”. Iar D. Pavel era de părerea că în profesie nu trebuie să spui niciodată „nu pot” sau „nu am timp”, căci „...trebuie să ai timp când ți-o cere profesia” .

Profesorii vor fi în măsură să utilizeze cele mai noi și mai eficiente metode de dezvoltare a unui nou profil intelectual în consonanță cu spiritul epocii pregătiți fiind sistematic. Astfel, nevoia stridentă a personalului didactic contemporan ține de suportul informational dar și psihologic, pe care sistemul ar trebui să îl asigure în perioada de criză umanitară. Aceasta este posibil prin formarea continuă a cadrelor didactice dar și implicarea în activități de ventilare emoțională, dezvoltare personală, consiliere psihologică, suport material și logistic în realizarea actului educational.

Resursa umană a organizației este adesea denumită “cel mai valoros activ”, deși nu apare în evidențele contabile. Succesul organizației depinde însă de modul în care membrii săi pun în practică obiectivele acesteia; de aceea capacitățile și calitatea resurselor umane sunt definatorii pentru rezultatele organizației. Lucrarea de față încearcă să surprindă complexitatea sistemului de învățământ, unde atât educații cât și educatorii (resursele umane) devin cadre de analiză a managementului resurselor umane, în condițiile unei legislații în continuă schimbare.

Motivarea angajaților reprezintă, poate, cea mai importantă parte a procesului de management. O echipă unită, existența unei motivări salariale cât și non-salariale face ca o instituție de învățământ să fie una de succes.

BIBLIOGRAFIE

1. BARBU L. *Managementul calității în învățământul preuniversitar*, ISBN 978-606-577-206-9, Sibiu: Editura:Sfântul Erarh Nicolae, 2010, 74 p.
2. CARA A. *Strategii la nivelul unității școlare pentru asigurarea calității educației în învățământul din Republica Moldova*. Univers pedagogic, 2006, 46 p.
3. COJOCARU V. *Calitatea în educație*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007, 267 p.
4. GRIBINCEA T.; GONȚA, V.; CHIȚU, S. *Analiza comparativă a managementului calității în sistemul educațional la nivel european și cel național*.
5. POPESCU S. *Ghidul calității în învățământul superior*. Proiectul CALISRO, Editura Universității din București, ISBN: 973-575-921-7, 2004, 105 p.
6. *Quality Management Principles*. 2015. International Organization for Standardization. Available: <http://www.iso.org/iso/pub100080.pdf> [Accessed 9 November 2016].
7. CHIȚU S., GONȚA V., GRIBINCEA T. *ISO 9001 și managementul calității în învățământul superior*.